

Praktiskt taget queer

Hans Olsson & Jonas Schild Tillberg

ett problem som man alltid ställs inför när nya idéer börjar diskuteras är hur man ska handskas med dem i vardagen. Teorier är ju förenklingar av verkligheten; ett slags karta av den, som ska hjälpa oss att förstå den verklighet vi lever i. Queer teori är en sådan karta, eller ett sådant perspektiv på tillvaron, som har skapat analysredskap för forskare inom olika humanistiska och samhällsvetenskapliga ämnen att förstå kulturuttryck och skeenden. Men akademiska analyser som tar queer teori till sin hjälp för att förstå verkligheten är en sak och praktisk vardag en annan. För att vara användbara för andra än forskare måste teorierna ju översättas till praktiskt arbete, både politiskt och socialt. Men i samma stund som detta görs, påverkas också teorierna; någonting händer med dem när de flyttas ut från universitetens korridorer till köket, gatan, sovrummet och dansgolvet.

Homosexualitetsproducenter

Vi arbetar på ett par av de få arbetsplatser i Sverige som faktiskt producerar homosexualitet. Producenter i den bemärkelsen att vi genom de krav vi ställer, de utbildningar vi håller och det förhållningssätt vi har till män som älskar och känner lust till män och kvinnor som älskar och känner lust till kvinnor (bögar och lesbiska, kort och gott) är med om att skapa bilder av och definiera vad homosexualitet är. Vi har genom våra arbeten ett praktiskt förhållande till homosexualitet – vi arbetar *med* homosexuella och *för* homosexuella. Dessutom förklarar vi på utbildningar för såväl homosexuella som heterosexuella vad det är, och hur det känns, att vara homosexuell. Det arbetet ligger ganska långt från universitetskorridorerna – ändå är det just med hjälp av teoretikernas kartor som sådana som vi borde kunna finna inspiration och vägledning för vårt praktiska arbete.

Utifrån perspektivet att vi alla som arbetar praktiskt med homosexualitet hela tiden producerar och reproducerar denna homosexualitet, är det ibland förvånande hur lite tid vi ägnar åt att tänka kring *vilket slags* homosexualitet det är vi förfärdigar eller mångfaldigar. Eller för diskussioner om hur vår kartbild ser ut och vilka delar av den som vi reproducerar och vilka vi håller på att förändra. Och varför denna process sker och vilka effekterna blir. Med andra ord är det förvånande hur pass lite vi ifrågasätter vår egen produktion av homosexualitet.

Sexualitet är politik

Det som kanske främst utmärker queer teori är att den *sexualiserar* diskussionen om identitet och samhälle. Den problematiserar och ifrågasätter den normativa heterosexualiteten, och vill förmå oss att förstå att den konstruktion av sexualitet som ständigt pågår är ett resultat av olika gruppers strävan efter kontroll av bl.a. reproduktion, familjebildning och ekonomiska flöden i samhället. Därmed sexualiserar queer teori också politiken. Inte bara sexualpolitiken, utan all politik. På samma sätt som kvinnoforskningen har blottlagt de patriarkala strukturerna i samhället, blottlägger queer teori de heterosexistiska strukturerna – att samhället kretsar kring det heterosexuella majoritetssamhällets normer. Och att detta samhälle ständigt återskapar och bekräftar sina normer genom kultur, utbildning, barnuppfostran, myndighetsutövning och lagstiftning. Dessutom garanteras majoritetssamhället fortlevnad genom den fördelningspolitik som det har kontroll över. Precis som man inom feminismen kunnat visa att patriarkatet inte är av gud givet, kan queer teori visa oss att heterosexualiteten inte är ett naturligt tillstånd; utan istället ett socialt system som belönar och bekräftar dem som deltar och erkänner dess legitimitet, men som stigmatiserar och straffar dem som inte gör det.

Ungefär här brukar man när man diskuterar heterosexualitet som socialt system alltid få invändningen "men heterosexualitet är ju nödvändig eftersom det blir barn av den" med olika varianter. Ett queer svar på den invändningen är att barn inte blir till av heterosexualitet – barn blir till av reproduktion. (Att bara gå omkring och vara heterosexuell ger inga barn!) Och denna reproduktion kan organiseras på en mängd olika sätt. Ett nära exempel är alla de lesbiska kvinnor som nu blir mödrar och som därmed visar att man utan svårigheter kan reproducera sig utan att heterosexualitet behöver vara närvarande.

Det nya, och som vi ser det, spännande med ett queer perspektiv som ifrågasätter heterosexualitetens anspråk på att vara naturlig är att den ger oss nya möjligheter att komma vidare i det arbete som bedrivs av sexualpolitiska organisationer. Om vi förstår att sexualiteter inte kan uppfattas som givna storheter och istället ser sexualiteter som dynamiska processer där dessas uttryck – föränderliga över tid och rum – med nödvändighet inte bara påverkar politik, utan i sig *är* politik, ja då får naturligtvis hela det sexualpolitiska arbetet en ny plattform att arbeta utifrån. Men vilken bas har vi arbetat efter hittills?

Essentialistisk tradition för sexualpolitik

Vi ska redogöra för två traditioner i arbetet kring homosexuell politik och stöd som vi tror spelat stor roll för hur uppfattningen och upplevelsen av homosexualitet ser ut idag. Den ena är den essentialistiska tradition som vi menar att vårt arbete vilar på. Den andra är den konflikt-obenägenhet som har präglat politiskt arbete i Skandinavien och som kommit att yttra sig i en konsensuspolitik. Vi ska också se hur vi kan se detta med andra ögon, om vi tittar på förloppet och produkten ur ett queer perspektiv.

Som bögar och lesbiska har vi lärt oss att tänka på oss själva och det politiska arbete vi bedriver utifrån ett underförstått antagande om att vi *är* homosexuella. Inte bara vår självuppfattning genomsyras av detta antagande. Det gör också utgångspunkterna för vårt politiska arbete för homosexuella. Eftersom vi *är* någonting genom att *ha* den sexualitet vi har, har vi kunnat skapa oss en gruppidentitet och definiera oss – och bli definierade – som en minoritet, vilket i sin tur gjort det möjligt för oss att kunna kräva likaberättigande. Hela reformarbetet som gjorts i skandinavisk lagstiftning bygger på detta – genom tillkomsten av en särskild kategori människor som utskilde sig från det "normala", möjliggjordes paradoxalt nog också grunden till ett politiskt arbete utifrån ett jämställdhetsperspektiv. Först genom etablerandet av fenomenet, identiteten och grupptillhörigheten *homosexuell* kunde jämförelser göras med det regelverk som gällde i normalitetsfallet, och krav resas. Låt vara att detta reformarbete hittat olika bevekelsegrunder för genomdrivande, t.ex. hur grunden till identiteten varit beskaffad: medicinsk, psykologisk, genetisk eller något annat, men den har alltid byggt på att det har funnits något som fört oss samman i en kategori, och som vi själva inte rått över. Vi har varit "offer" för hormoner, uppväxt eller evolution, och kommit att tillhöra en enhetlig grupp som antagits ha gemensamma egenskaper. Därför har vi också givits möjlighet att kunna påverka det samhälle vi deltar i.

Så på många sätt har basen för aktivism och organiserat arbete för män som älskar män och kvinnor som älskar kvinnor varit ett essentialistiskt tankesätt. Genom att man anslutit sig till ett synsätt där man antagit att det har funnits en homosexuell kärna, en homosexuell essens, har reformarbetet kunnat genomföras.

Men man kan undra om det politiska arbetet skulle ha varit mindre lyckosamt om man hade anfört argument som byggt på rätten till särart istället för argument som byggt på jämställdhet. För tittar man på grupper som idag åtnjuter skydd p.g.a. sin särställning i förhållande till majoriteten, är det alls inte alla som gör det utifrån att de är "essentialistiskt" konstituerade. Ras och hudfärg kanske av många skulle uppfattas vara det, men hur är det med nationalitet? Eller politisk övertygelse? För att inte tala om religion – vem skulle idag säga att identiteten "missionsförbundare" var essentialistiskt betingad?

Tvärtom kan dessa gruppers identitet bygga just på ett självvalt utanförskap. Eller på ett förhållningssätt till samhället som skiljer sig från de normer det förefintliga samhället vilar på – man får vara muslim eller laestadian eller kristen fundamentalist, utan att samhället kräver att man behöver åberopa en kärna, en essens, särskilda hormoner eller en gen, för att ha rätten att få likaberättigande som minoritet. Dessa grupper utgörs av individer som delar övertygelser och betraktelsesätt som i regel skiljer sig kraftigt från samhällets vedertagna kultur- och människosyn. Ändå åtnjuter de i utvecklade demokratier skydd och likaberättigande. Så uppenbarligen är det inte nödvändigt med ett inre, orubbligt väsen, för att som minoritet åtnjuta rättigheter och skydd. Också ett *förhållningssätt* kan ge det.

Konsensuspolitik

För att förstå produkten homosexualitet i ett svenskt sammanhang måste vi också titta på konsensuspolitiken. Ett utmärkande drag för svensk efterkrigspolitik och svenskt samhälle är att man har strävat efter enighet i sättet att forma vårt samhälle och vår framtid. På många plan har det också medfört en vilja att skapa enighet kring på vilket sätt man bör leva sina liv. Denna strävan har bl.a. rötter i byggandet av folkhemmet och de myrdalska tankegångarna om något slags kvantifiering av välmående. Konsensus innebär i praktiken ofta en sorts inordning av det som är annorlunda; en inordning på majoritetssamhällets villkor. Ur den synvinkeln är queer teori provocerande, vilket vi återkommer till.

Parallellt med denna konsensuspolitik och vilja till inordnande av det utanförstående, har den enskilda individen fått relativt stora friheter. Men dessa friheter gäller bara så länge de begränsar sig till det "privata". I förhållande till homosexualiteten innebär det exempelvis att det är möjligt att som homosexuell leva öppet i Sverige eller att bo tillsammans med någon – dvs. göra det som uppfattas som strikt privat. Samtidigt är det inte socialt godkänt att gå på gaysaunor eller ragga i park – dvs. göra något som utgör en kultur som inte delas av majoritetssamhället. Denna *konsensusmoral* som blivit effekten av politiken, delas också av många homosexuella.

Vi kan bildligt tänka oss en trappa med fyra trappsteg. Längst ner skriver vi tolerans. På det följande skriver vi acceptans, och på det tredje skriver vi repsekt. Överst skriver vi ömsesidighet. I den här enkla modellen menar vi att homosexuella i Sverige – trots partnerskap och sambolag – lever i ett samhälle som bara tolererar homosexualitet; inte accepterar eller än mindre respekterar. Någon ömsesidighet känner det heterosexuella majoritetssamhället långt ifrån med homosexuella!

Vad queer teori gör, och som vi kan dra nytta av i vårt arbete, är att den ifrågasätter "toleransen". Toleransen och konsensusmentaliteten – som bidragit till det svenska samhällets stabilitet (eller tröghet) – har medfört att vi homosexuella själva har haft ett toleranssökande och konfliktobenäget förhållningssätt. Vi har ju dessutom alltid varit utlämnade till en oidentifierad heterosexuell majoritets vilja till insikt, förståelse och godkännande för att våra villkor ska förbättras. Det är klart att vi då har varit noga med att poängtera likheter mellan oss och dem. Och därför har vi ibland varit mindre benägna att offentligt betona de dimensioner av vår kultur (t.ex. mäns gaysaunor och parkraggning) som vi vet möts av misstänksamhet av den normativa heterosexualiteten. Det paradoxala är förstås att det är just sådana uttryck som starkt bidrar till att definiera oss som grupp, och där många av oss hämtar styrka och inspiration. Genom att offentligt tona ned dessa delar av vår kultur riskerar vi att beskära våra liv och möjligheter. Dessutom finns det en fara att vi fränhänder oss perspektiv och redskap genom vilka vi kan förstå och utveckla homosexualitet.

Idag finns en yngre generation som bara varit med om vad vi skulle kunna kal-

la slutskedet av homokampen. Slutskedet i den bemärkelsen att det är nu som jämställdhetslagstiftningen kommit till stånd. Hos denna generation tycker vi oss ofta se exempel på att effekterna av vårt politiska arbete med sina rötter i essentialism och konsensuspolitik har satt djupa spår – just i form av en mycket stark vilja av att vilja höra samman med "normalbefolkningen". "Jag är precis som ni, se, du hade aldrig kunnat ana att jag var sån!" Vi ser det också hos de unga som uttrycker förakt för den friare, mer hedonistiska, inställning till sex som kännetecknar den generation som lagt grunden för det politiska arbete som först de senaste åren burit frukt. Vi ser det i avståndstagande från fjollighet. Vi ser det i avståndstagandet från dem som inte vill ha monogama parrelationer. Vi ser det i uppfattningen om hiv när man innerst inne menar att det är ett slags straff för promiskuitet, och att smittskyddslagen är bra och att hiv-positiva i princip borde förbjudas att ha sex.

I allt detta kan man dra en parallell till unga kvinnor som bara varit med om slutet av kvinnokampen och som med lika delar förakt och oförstånd hävdar att de minsann inte är feminister. Samtidigt tycker de att lika lön är en självklarhet och skulle aldrig drömma om att lämna ifrån sig sin rösträtt till en man. Inlemmandet i den majoritet som också besitter makt gör att utanförskapets rötter sopas bort och förnekas.

När det gäller homosexualitet så har inlemmandet i majoritetssamhället resulterat i att många unga bögar och lesbiska gärna vill se homosexualitet som en form av normalitet. Men samtidigt har de inte släppt bilden av normalitet som varande heterosexuell. Den konstiga slutsatsen man verkar vilja ansluta sig till blir att homosexualitet är ett särfall av heterosexualitet!

Ett queer betraktelsesätt

Vi kan nu ställa oss frågan vad som händer om vi skiftar betraktelsesätt från ett essentialistiskt konsensustänkande, till ett konstruktivistiskt queerperspektiv. Vi börjar med att titta på hur vi ser på oss själva som homosexuella med queer glasögon.

Queer teori renodlar och utvecklar konstruktivismen, vilken är ett filosofiskt och vetenskapligt tankesätt som hävdar att allt är skapat och att det inte finns "något i sig självt". Enligt queer teori är inte ens könet en självklarhet. Den mänskliga kroppen och alla mänskliga relationer är resultat av mänskligt tänkande och kultur – som ytterst uppkommer för att befästa och bekräfta makt och kontroll (hegemoni). Queer teori menar också att begreppet "heterosexuell", exempelvis, inte har någon betydelse annat än genom att definieras av och i förhållande till andra fenomen, som t.ex. "homosexuell". På det sättet bildas ett nät av sanningar som bekräftar varandra. Men ingen enskild sanning om någots väsen kan naturligtvis existera; ingen essens finnas. Så långt är allting väl.

Problemet är bara att använda sig av denna tankemodell i det praktiska arbetet. Hur och varför introducerar man detta betraktelsesätt, i en genomessentialistisk

och – just nu – kraftigt biologiserande värld där så många människor så beredvilligt låter kultur reduceras till kemiska substanser och gener? Ett konstruktivistiskt tankesätt har dåliga förutsättningar att vinna insteg i de breda folklagren – vare sig dessa är hetero- eller homosexuella. Ingen förberedelse för en förändring av tankesätt finns egentligen. Som vi framhöll tidigare i artikeln: vi homosexuella har lärt oss tänka på oss själva i mycket essentialistiska termer. Vi upplever att vi har ett inre väsen, och det är en stark och äkta känsla som självfallet inte känns som någon "konstruktion". Än mindre tänkbart är det för heterosexuella att uppleva sig som konstruerade – de kan i sin vildaste fantasi inte föreställa sig att de skulle kunna vara något annat än "naturliga". Det är en gigantisk pedagogisk uppgift att förklara att queer teori inte omedelbart går att föra ner på den enskildes eget upplevelseplan, men att den ändå är giltig för att förstå de identiteter och känslor man har!

Allt detta försvåras ytterligare av att "queer" svårigen låter sig göras till en identitet. För vad skulle en queer identitet bestå i? Risker finns att det skulle kunna få innebörden att man är lite allmänt galen, udda och uppkäftig. Någon som överskrider gränser för det som uppfattas som god smak. Eller att det blir en identitet som läggs ovanpå den homosexuella identiteten, en lite "finare" och mer korrekt identitet.

Som vi ser, glider queer undan alla försök att fångas upp som en identitet, eftersom queer talar om för oss att vår delade gemenskap inte behöver bygga på en delad essens, en delad inre kärna. Istället kan vi tänkas dela ett perspektiv på hur samhället organiseras och på vad sexualiteten har för plats i detta. På hur synen på sexualitet får konsekvenser för hur vi uppfattar oss själva och samhället. Detta betyder att queer är ett förhållningssätt snarare än en identitet. Det är något man inser eller anser, inte något man är.

Man kan jämföra det med begreppen essentialism och konstruktivism. Det är också olika perspektiv på och sätt att förklara sexualitet. När man säger att någon "är" konstruktivist menar man att han eller hon har ett visst synsätt – inte en viss identitet som sammankopplar henne eller honom med andra konstruktivister i gemensamma egenskaper. På samma sätt är det med queer. Det är inte mer bas för en identitet än att vara socialdemokrat eller troende eller amerikan. Den som "är" queer delar dock ett betraktelsesätt med andra – oavsett om dessa lever i en monogam relation, i ett öppet förhållande eller på något annat sätt. Inte heller spelar det någon roll vilket eller vilka kön som de man lever med eller har sex med har. Queer är den som tillägnar sig ett queer perspektiv på sexualitet och samhälle, och förhållandena och mekanismerna mellan hetero- och homosexualitet. Alltså kan också heterosexuella kan anta perspektivet.

För ett par månader sedan undrade en insändare, lite humoristiskt, i RFSLs medlemstidning *Kom Ut!* om han utifrån sina handlingar, åsikter och sitt liv kan vara queer, eller om han är homosexuell. Det är en bra frågeställning, för det är precis sådana tankar som queer-debatten väcker hos oss. Vad den här insändaren

främst säger är att vi har ett starkt behov av att sätta ord på oss; att skapa en identitet i samhörigheten som ordet betecknar.

Men mot bakgrund av vad vi precis förklarat om att queer är mer perspektiv än identitet, finns det ingen anledning för *Kom Ut!*s insändare att känna oro. Varken han eller homopolitiska organisationer som RFSL behöver överge en homosexuell identitet till förmån för en queer identitet. Vi kan ta till oss queer-diskussionen och använda oss av queer-redskapen för att förstå olika perspektiv på resultaten och incitamenten till vår politik, men för det praktiska arbetet kan vi fortsätta att, om vi vill, arbeta utifrån ett essentialistiskt tankesätt om vi tycker att det optimerar välbefinnandet hos dem som vi arbetar för. Men samtidigt kan effekterna av detta arbete och de identiteter som det bidrar till att skapa vara hur queer som helst. För det är också det ett queer perspektiv gör – det flyttar fokus från oss själva till effekten av oss själva och vårt handlande. Queer ligger aldrig hos individen; det ligger i nästa steg – i resultatet av vad individen gör.

En praktisk följd – och kanske den viktigaste – av queer teori är hur man formulerar frågor om samhället och dess relation till sexualitet. Genom att ställa nya frågor, framför allt till (och om!) den heterosexuella majoriteten, kan vi ifrågasätta och utmana den heterosexuella hegemonin. Genom att fråga exempelvis:

- Vem är det som formulerar frågorna om homosexualitet och vem tillhandahåller svaren?
- Vem har intresse av att den ena frågan ställs, och inte den andra?
- Vem tjänar på att homosexualiteten och heterosexualiteten konstrueras och reproduceras på det sätt som de görs?

så ställer vi frågor om maktrelationer – inte om likaberättigande eller tolerans byggd på att vi inte rår för att vi är som vi är! Och genom sådana frågor kan vi komma att ge vår homosexualitet ett politiskt innehåll som går förbi den tolerans och likaberättigande vi tidigare talade om. Därmed kan homosexualitet få en ny innebörd och bli något mer än "förmågan att älska någon av samma kön". I detta finns, ser vi, en enorm styrka – en styrka som organisationer som RFSL bör kunna ta vara på och dra nytta av, både i det politiska arbetet och det dagliga arbetet med stöd, råd och information. I första hand handlar det om att visa att grunderna för vårt arbete inte behöver vila på sanktion från den heterosexuella – eller uttalat heterosexistiska – hegemonin. Vi har rätt att kräva plats och makt över våra liv utan att ingå i ett normalitetsbegrepp, om vi inte vill integreras i detta. Vi kan stå helt utanför det trånga rum som normalitetsbegreppet utgör, med sin effekt att hålla homosexuella på plats, tacksamma för att överhuvudtaget få sitta med vid bordet och få en slev partnerskap eller sambolag.

Men detta är inget nytt, kan någon invända med rätta. Och det är också något som vi uppfattar som ett problem när det gäller den praktiska avsättningen för queer teori. Även före Stonewallupproret för snart trettio år sedan ifrågasatte ho-

mosexuella aktivt den heterosexuella majoritetens sätt, och rätt, att definiera homosexualitet. Detta är sant. Men vi menar ändå att något känns nytt och uppfriskande: sättet att formulera frågorna på är nytt, och grunden till frågorna är ny. Även om vi, som vi var inne på tidigare, i ett praktiskt arbete ansluter oss till den förhärskande traditionen för att uppnå såväl hälso- och trygghetsresultat som ekonomiska resultat för enskilda homosexuella, så kommer en förändring av utgångsfrågorna att förändra det långsiktiga resultatet också – även om interventionen ser likadan ut som tidigare.

För att vara tydliga: vi menar inte att resultatet av den politik eller det stöd vi bedrivit är fel på något sätt, när man ser till den lagstiftning och de möjligheter det har skapat. Tvärtom. Men när vi ska gå vidare, bör vi titta på vilken plattformen har varit för detta arbete. Då kan vi ta på oss queer glasögon och se resultatet också ur andra aspekter och våga fråga oss om det är den vägen vi ska fortsätta gå.

Integreras eller inkluderas

I det föregående har vi argumenterat för att essentialistisk syn i grunden styrt vårt arbete samt att det politiska vapnet varit kravet på jämställdhet och tolerans, eftersom vi är lika majoriteten. Parallellt, men inte så tydligt, har vi homosexuella påpekat att vi inte är som majoriteten: vi är särskilda, annorlunda. Ibland har mottagaren velat underblåsa detta – när kds talade om den homosexuella livsstilen som motargument till partnerskapet t.ex. Ibland har man velat tysta ner denna särartsförklaring – som när man menade att homosexuella män egentligen inte kunde tycka om att gå på saunor utan var offer, eller när man vägrar att ge oss ett fullgott diskrimineringskydd eftersom det skulle vara särbehandling. Vissa homosexuella har också sett ett privilegium i att vara särskilda – förtrycktes privilegium som på något sätt ska förädla oss. En del har pekat på att jämställdhetsarbetet i sig gör att vi i alltför hög grad riskerar att assimileras in i de heterosexuella mönstren. Vitsen med queer teori i praktiken är att den inte behöver bygga på vare sig likhet eller olikhet med heterosexuella. Vi vänder på alltihop. I stället för att be om tillåtelse att få beträda heterosexualitetens finrum, eller att skapa våra egna territorier, påtalar vi att vi redan finns här. Vi ifrågasätter den heterosexuella hegemonins förklaringar om familjen, relationer och sexualitet. Ni – heterosexuella – är inte mer normala eller av någon Gud eller natur mer sanktionerade än vad vi är. Tillsammans är vi normala, och det måste ni handskas med. Det är ni som ska ställa er frågan om varför konstruktionen av heterosexualitet är så snäv. Det är också upp till er att ifrågasätta varför ni i så stor utsträckning ägnar er åt att – ibland oerhört aggressivt – reproducera heterosexualiteten. Vi vill inte bli påtvingade er heterosexpropaganda, har vi rätt att säga.

Eller ännu mer: vi ska inte acceptera att homosexualiteten ses som en satellit som svävar en bit från det övriga samhället och den övriga kulturen. Vad är den homosexuella subkultur som man ofta hör talas om? Vem tillhör den? Vems kon-

mot en heterosexuell identitet och bort från en homosexuell identitet. Detta är ett grundläggande drag i hela uppväxtprocessen. Nu ska alltså känslorna som står i strid med detta ges en innebörd som man kan handskas med i förhållande till sin normgivande omgivning. Då söker man stöd och identifikation med andra för att bryta ner den negativa självbild som man under lång tid levt med; ofta utan att man röjt "sitt inre". Det kan inte nog många gånger påpekas att när man analyserar de obehag som de som söker stöd har, så är de sällan kopplade till känslorna de har, utan nästan alltid till de förväntade effekterna av dessa känslor – att folk ska förstå att man är homosexuell.

Det vi gör, och som i viss mån står i motsats till queer teori, är att vi hjälper till att konstruera en identitet utifrån de föreställningar den som kommer har. Vi dekonstruerar inte begreppet homosexualitet – dvs. vi tar inte isär, vi bryter inte ner homosexualitet till dess historiskt betingade beståndsdelar. Istället ger vi den som kommer till oss redskap och möjligheter att omdefiniera innebörden av identiteten homosexuell. Ofta sker detta genom erfarenhetsutbyte. Vikten av att sända ut dessa mot signaler till vad den heterosexuella hegemonin sänder ut kan inte understrykas nog – det är dessa insikter hos den homosexuella och senare hos hennes omgivning som återskapar individens tro på sig själv och avstämplar honom eller henne. Och där är identiteten en utmärkt väg att gå. Både att tillsammans med andra bygga den – men också att ifrågasätta den identitet som de redan tagit på sig, och som alltför ofta är dåliga schabloner av homosexualitet såsom den förvrängts i populär- och ungdomskultur.

Och utan att lösa upp några identiteter, kan vi använda oss av sättet att fråga som queer teori ger oss. Presenterar man homosexualitet som en central del av kulturen istället för något som står vid sidan om den – ja då tror vi att vi kan ge dessa "komma-utare" bättre möjligheter till fullödiga liv än om vi spär på plattformen av essentialistiskt tänkande och konsensuspolitik. Nota bene – interventionen kommer fortfarande att se likadan ut, som vi tidigare diskuterat. Men vi tror att en insikt om att världen är queer hjälper och förebygger – det är inte bara okej att vara homosexuell. Nej, samhället i sig är homosexuellt! Queer ögonblick och möjligheter finns i alla kulturella uttryck och sociala relationer, och det är synd om dem som inte fattar det och låter sig njuta av det.

Ordet queer

När vi nu börjar närma oss slutet av vår diskussion om queers betydelse i ett svenskt homosammanhang, vill vi ta upp någonting som vi kanske borde inlett med, eftersom frågan är så grundläggande. Ska vi homosexuella i Sverige säga "queer"? Vad betyder själva ordet egentligen? Som så många andra ord inlånade från engelskan får ordet redan i sig en positiv laddning – något slags inbyggd hip-faktor. Det är nog inte bara som programförklaring som tidningen *Reporter* i sin nya tappning tog namnet *Queer Extra*. Säkert insåg man att namnet skulle ge tidningen rätt trendighet. Men är queer ett bra ord att använda på svenska? Är det

ett bra ord för oss som är organiserade i den gamla bögl/lesbisk-traditionen? Queer är ett i engelskan tidigare negativt laddat ord för homosexuell, precis som bögl tidigare var – och i stor utsträckning fortfarande är – negativt i svenskan. I svensk översättning har queer närmast betecknat en fjollig man. Skulle då queer vara en fjoll-teori? Knappast. Slår man upp queer i ett lexikon får man också en rad andra synonymer att välja mellan: konstig, knäpp, udda, underlig. Men också dagens överförda betydelse, men det lilla varningstecknet: bögl eller fikus. Vilka menar vi när vi talar om queer? Är det knäpp? Är det Knäpp-Extra som vi egentligen borde kalla QX? Det blir inte enklare att finna en vettig översättning av att inte ens de forskare som sysslar med queer teori är överens om vad det i grund och botten är.

En bild som kommer för oss när vi tänker på detta med knäpp, avvikare etc. är den svenska filmen *Tabu* från mitten av sjuttioalet. Regissören Vilgot Sjöman låter just "avvikare" som homosexuella, transvestiter och transsexuella marschera genom Stockholm för att tillsammans kräva rättigheter och förståelse, om vi minns rätt. Allihop ledda av en ung Lars Amble i kvinnokläder.

På många sätt kan filmen sägas vara före sin tid. På andra sätt är den intressant just för att den inte är det. Det scenario av kamp för respekt och rättigheter som byggde på konfrontation och utanförskap blev det som kom att ta plats. I stället vann den homosexuella rörelsen segrar på att fjärma sig från dem som Sjöman såg oss marschera med. Det blev, återigen, genom att poängtera likheterna med heterosexuella som lesbiska och bögl vann rättigheter. Särarten homosexualitet blev, åtminstone när det gällde de uttrycksformer som var godkända i den heterosexuella apparaten och kunde kännas igen, sanktionerad och inlemmad i normalitetsbegreppet. Vi menar att Sjöman hade ett queer-perspektiv genom att han såg utanförskap och konflikt som bas för förändring. Då blir också kombinationen transsexuella, fjollor och bögl förstäligen.

Ett sådant mer queerifierat betraktelsesätt på sig själv som politisk rörelse har RFSLs systerorganisation i Finland, Seta, tycker vi oss ha märkt. Där har man sedan länge inkluderat transsexuella och transvestiter som sexuella minoriteter på samma sätt som homo- och bisexuella i arbetet. Särskilda stödcentraler för transsexuella drivs t.ex. När vi i Sverige av pragmatiska skäl valde att koncentrera vårt arbetsområde inför debatten om partnerskapet, valde man i Finland att utveckla innebörden av begreppet sexuell minoritet, och kom att arbeta efter detta med särskilt riktade insatser också till andra än de som i Sverige blev målgrupp. Sexuellt likaberättigande blev i Sverige liktydigt med jämställdhetslagstiftning för homosexuella medan det i Finland fick en vidare innebörd. Utifrån detta kanske det inte är så konstigt att begreppet queer diskuterats mera i Finland. Man har till och med försökt lansera en förfinskning av ordet, "pervo", som är en nykonstruktion härledd från det finska ordet för pervers. Till skillnad från USA, där man valde ett etablerat begrepp, har alltså den egna rörelsen skapat och sökt lansera ett nytt ord.

Många i Finland reagerar kraftigt på ordet. Och kanske är det ett av syftena hos

dem som skapade ordet. Men också många bögar och lesbiska reagerar starkt. Vi är väl inte perversa? Vi har väl inget med blottare att göra? Ingen i Sverige har gjort något försök att översätta queer. Vi kommer nog även att fortsättningsvis få dras med ordet utan att riktigt få med alla de konnotationer som det har för amerikanare och engelsmän.

Queer framöver

Sammanfattningsvis tittar vi igen på de tre aspekter av våra arbeten där vi tror att queer teori kan översättas i praktik.

(1) När det gäller det politiska arbetet tror vi att det kan ge oss redskap att ifrågasätta plattformen för den politik som bedrivits under de senaste decennierna. Vi menar att grunden inte alls behöver vara essentialistisk för att uppnå det man uppnått, och att queer teori kan hjälpa oss att formulera frågor kring makten över sexualiteten som kan föra politiska organisationer som RFSL vidare när jämställdhetsarbetet i den klassiska bemärkelsen går mot vägs ände.

(2) När det gäller information om homosexualitet till allmänheten tror vi att queer teori kommer att hjälpa oss att hitta utgångspunkter som gör diskussionen mindre problemorienterad kring homosexualitet, och mer inriktad på konstruktionen av sexualitet i allmänhet och heterosexualitet i synnerhet. Vi tror att det är ett svårt arbete att nå fram dit, men vi välkomnar ett skifte av fokus som vi tror på sikt kommer leda till ett minskat utanförställande av homosexualitet, utan att för den skull öka kravet på assimilering in i ett sanktionerat normalitetsbegrepp.

(3) När det gäller stöd till homosexuella tror vi inte att queer teori kommer att påverka interventionerna särskilt mycket på kort sikt – att interventionerna behövs är ju i sig ett utslag av det starka och långlivade idésystem som den heterosexuella hegemonin har skapat. Däremot tror vi att ett ifrågasättande av uppkomsten till behoven av stöd kan få oss att tänka i nya banor, och att resultaten av interventionerna kan bli annorlunda om vi omformulerar och ifrågasätter grunderna för arbetet. Idag tror vi att konstruktionen av identitet är en framgångsrik intervention, men vi tror också att ett queer förhållningssätt till identiteten och sexualiteten på sikt kommer att skapa bättre förutsättningar för fullödiga liv för bögar och lesbiska.

Hans Olsson arbetar som förste sekreterare på Landstinget Förebygger Aids i Stockholm. Tidigare har han arbetat vid RFSL-rådgivningen som projektledare för hivpreventiva insatser riktade till män som har sex med män. Han är författare till ungdomsboken *Spela roll*.

Jonas Schild Tillberg arbetar på RFSL-rådgivningen i Stockholm med stöd- och informationprojekt riktade till unga homo- och bisexuella. Han har tidigare varit ordförande i RFSL:s stockholmsavdelning.

Practically queer

This article discusses queer theory from the perspective of those who work with and for gay men and lesbians on a practical basis. The authors both work professionally with information and support services for gay men and lesbians, and they relate how queer theory challenges the essentialistic ideas about sexual identity that many of those services rest on. They discuss this in terms of both advantages and disadvantages, and they ask what it is that is new about queer theory. They conclude by arguing that queer theory in fact suggest fertile new ways of conceiving of sexual identity, and that its various insights could productively point the way to a new type of sexual politics – one based on shared experience, not shared identity.